

Délszláv körkép magyar szemmel, nem csak magyar szempontból¹

Juhász György: Utak és útvesztők. Délszláv körkép

Szerzői kiadás, Budapest, 2006.

A Balkán Európa felől nézve bizonytalan talaj: időközönként nyugalmas és jól működő, máskor pedig minden rendet felborító időszakokat is produkál. Valódi multietnikus táj ez, ahol a népek együttélése, a multikulturalizmus nem 21. századi, nacionalizmust meghaladó jelenség, hanem egész történelmén végigvonul. Mind vallási, mind etnikai szempontból plurális létezésről van tehát szó, ahol a nemzetállam és a nacionalizmus ideológiája nem tudja felülírni ezeket az adottságokat, viszont annál nagyobb pusztítást okoznak a nevükben indított harcok.

Ebben az élettérben a katolikus horvátok, ortodox szerbek, muszlim bosnyákok és más népek között élnek nemzeti kisebbségként a vajdasági, horvátországi és muravidéki magyarok, és érdekes, hogy ők maguk hogyan tekintenek országuk, majd országaik társadalmi folyamataira, politikai eseményeire. Az ő foucault-i értelemben vett diskurzusuk ezekről a kérdésekről egy alsóbb szinten elhelyezkedő, elnyomott diskurzus, amely leginkább Magyarország felől számíthat érdeklődésre – de innen nézve ez mindenképpen értékes és érdekes szempont.

Juhász György nem a Balkán szülőtte, de – amint könyve előszavából megtudhatjuk – bőven rendelkezik élettapasztalattal a jugoszláv és a posztjugoszláv létről. Így, bár nem kisebbségi magyar, mégis hitelesen közvetíti a volt Jugoszlávia területén élő magyarok gondolatait. Ez a személyes átélés sugárzik át írásain, melyeket *Utak és útvesztők* című kötetében gyűjtött össze. A kötetben többségében magyar folyóiratokban (Magyar Nemzet, Hítel, Magyar Fórum, Népszabadság, Új Magyar Képes Újság) közölt cikkek, rövid esszék szerepelnek. Az írások megjelenése a rendszerváltástól napjainkig terjed, de időspektruma egészen a magyarok Kárpát-medencei, majd balkáni megjelenésétől a mai időkig terjed.

A cikkek mellett helyet kap még a kötetben néhány recenzió és interjú is. Ezek az interjúk is tükrözik a szerző kétféle (balkáni és magyar) kötődését. Az egyik be-

¹ E recenzió itteni másodközlésének eredeti forráshelye: Szörös kő, 2007/4-5: 63-65.

szélgetés a vajdasági magyar íróval, Gion Nándorral, a másik pedig Jože Hradil, szlovéniai íróval, fordítóval készült – mindketten a kettős identitás, kettős kulturális meghatározottság képviselői.

A szerző stílusa a műfajoknak megfelelően publicisztikai, ennek ellenére a szövegek mögött álló történelmi és tapasztalati tudás mindig jelen van. Ugyanakkor helyet kap az írásokban az irónia, a szarkazmus, melyet Juhász olykor azok ellen is felhasznál, akik nem követik az általa felállított értékrendet. Ebben az értékrendszerben a magyar nemzet iránti elkötelezettség mellett fontos kiemelni a más balkáni népekhez, különösen a horvátokhoz és a szlovénekhez való pozitív odafordulást, az együttműködés és a tolerancia szorgalmazását. A szerző hol finom, hol élesebb gúnya eléri mind a jugoszláv, posztjugoszláv és magyar politikusokat, mind a tőle eltérő nézeteket valló újságírókat és történészeket. Ilyen nyíltan megjelenő véleményezésnek egy tudományos írásban semmi helye nem volna, ugyanakkor ne feledjük el, hogy a kötetben egykoron írt cikkeket olvasunk, amelyek többnyire egy-egy akkor aktuális polémia indítói vagy válaszirásai, továbbá azt, hogy a szerző maga is személyesen érintett a témákban. Juhász írásait azért érdemes forgatni, mert belőlük megismerhetjük a Balkánnal, Horvátországgal és határon túli magyarokkal kapcsolatos álláspontokat, és azt a szemléletet, melyet ő is képvisel. Így ad *Délszláv körképet*, ahogy könyvének alcíme is ígéri. E szöveg ismerete után avatottabb kézzel nyúlhatunk más, a témában megjelent tanulmányokhoz is.

A kötet belső felépítése sem szokványos: az írásokat a szerző aszerint osztotta kétfelé, hogy azok a közelmúlt eseményeit mutatják be és értékelik (*Visszanéző*), avagy a magyar és délszláv kultúrák egymáshoz közeledéséről szólnak, tehát egyfajta közösséget szorgalmaznak (*Utak egymás felé*). A szövegeket kiegészíti egy rövid „Jugoszlávia-életrajz” és egy sajátos történelmi panteon is, amelyben a volt Jugoszlávia és a posztjugoszláv államok politikai és katonai szereplőinek rövid ismertetése található, ami a tájékozódást segíti.

A *Visszanéző* című fejezet írásaiban az első és második Jugoszlávia, valamint a délszláv háború után létrejött államok történetéből kaphatunk egy-egy szeletnyi ismertetőt. Érdekes, hogy a délszláv háború mint téma, csak érintőlegesen van jelen az írásokban – inkább a háború következményei, mintsem az eseményei sorakoznak itt. Két nézőpontot azonban mindegyik írás esetében meg kell említenünk: az egyik a délszláv államok területén élő magyar kisebbség helyzete és érdekei, a másik pedig Magyarország viszonya Jugoszláviához, majd a helyén létrejött államalakulatokhoz. A szerző különösen sokat foglalkozik hazánk és Horvátország viszonyával („*Egy otromba összehasonlításról*”, „*A magyar turistatömegek lázadása*”). Felrója a magyarországi politikának, hogy távolságot tart déli szomszédjától, és hogy ezt a horvát nacionalizmus fellobbanásával magyarázza – noha a szerző szerint éppen a nemzeti szemlélet következtében fejlődik Horvátország olyan meglepő iramban. Az

elzárkózás helyett Juhász a kulturális, politikai és gazdasági együttműködést szorgalmazza, hivatkozva a több száz éves közös múltra. Ez a közös múlt elevenedik meg Sokcsevits Dénes: Magyar múlt horvát szemmel című könyvéről írt recenziójában is, melyet a szerző kötete élére tett – többek között az időbeliség rendezőelve miatt. Juhász György itt az általa nagyra tartott történész egy kiváló munkáját ajánlja, melyben szintén a közösségvállalás és együttműködés értékei jelennek meg. Ebben az írásban a másik oldal kerül előtérbe: nem magyarok tekintenek a Balkánra, hanem horvátok a magyar történelemre – a perszónáluniótól kezdve a 19. század nemzeti mozgalmain keresztül Trianonig. Az ajánlott kötetből tehát megismerhetjük a másik oldal szempontjait és diskurzusát is. Érdekes, hogy Juhász egy recenziót tett kötete elejére, de ez is mutatja, hogy ennek a könyvnek nem célja a saját tudományos, történeti munka létrehozása, sokkal inkább egy körkép nyújtása. Így nagyon is helyet kaphat a kötetben az az attitűd, hogy a szerző megkínálja olvasóját hasznos és érdekes olvasmányokkal, melyek alapján tovább tájékozódhat a témakörben.

Az *Utak egymás felé* című fejezet írásaira talán még inkább felhívnom a figyelmet, mert itt még erősebben megjelenik a Juhász György által képviselt közös nézőpont. Ezekben a szövegekben az együttműködés kialakítását a kultúra és az oktatás felől közelíti meg a szerző. Nem véletlen, hogy a fejezet indító írása egy 1990-es Magyar Nemzetben megjelent cikk („*A magyar iskolák jövője Szerbiában*”), amely a vajdasági magyar nyelvű oktatás veszélybe kerülésére hívja fel a figyelmet. Kicsit hátborzogató ma, 2007-ben olvasni a Milosevics-diktatúra akkori intézkedését, miszerint Szerbiában az oktatás tannyelve szerb. Ma sem mondhatjuk, hogy problémamentes volna a magyar kisebbségek anyanyelvi oktatása, de ebben az időszakban még az alapvető jog is veszélybe került. Talán az volt Juhász György célja, hogy ebből az irányból kezdjük szemlélni a későbbi helyzetet, mely így javulásnak tekinthető – bár továbbra is van miért küzdeni.

Hogy van miért küzdeni, azt mutatja az eszéki magyar tanszék kérdése is, melyről a szerző több írásban is szól („*Az eszéki magyar tanszék tervéről*”, „*Aki másodszor is fölégette az eszéki hidat: Magyar Bálint*”). Mint minden határon túli magyar közösségben, így a horvátországi magyarok körében is nagyon fontos ügy a magyar nyelvű felsőoktatás. Erdélyben, Kárpátalján és Felvidéken lassan megvalósulnak ezek az igények. A vajdasági magyarok számára is van lehetőség legalább magyar szakot végezni Szabadkán vagy Újvidéken. Azonban a horvátországi magyarok saját országuk területén még saját iskoláik számára sem tudnak magyar tanítókat és tanárokat képezni. Ez pedig hosszabb távon a magyar tannyelvű általános és középiskolák minőségi romlását eredményezheti. 1991 előtt a horvátországi magyar tanárok Újvidéken tanultak, ma már főként Magyarországon kapják a diplomájukat – ám kétséges, hogy hazatérnek-e. Horvátországban jelenleg nincs magyar nyelvű tanári képzés. A zágrábi Hungarológiai Intézet a nem magyar anyanyelvűeknek tanítja a

magyart és közvetíti a magyar kultúrát, Eszéken szintén csak lektorátus található a Josip Juraj Strossmayer Egyetemen, ahol magyar mint idegen nyelv oktatás folyik. Így a horvátországi magyaroknak egyik program sem kínál képzést, anyanyelvi felsőoktatásért az anyaország területére kell utazniuk. Juhász György az eszéki magyar tanszékről szóló írásaiban szaktudósként is megjelenik, ugyanis ő készítette el a létrehozandó eszéki magyar tanszék programtervezetét még 1996-ban. Juhász itt is a két ország problémás diplomáciai kapcsolatait véli felfedezni a háttérben, és továbbra is, ebben az ügyben is, az egymás felé fordulást szorgalmazza, bár kissé reményét vesztvé. Azóta – hosszas huzavona után – a 2007/2008-as tanévre megalkulhatott Eszéken a régóta óhajtott magyar tanszék, melynek vezetője a horvátországi magyarságért oly sokat tett Lábadi Károly lett.

Zárszóként szeretném idézni a kötet hátsó borítóján található rövid írást, amely már inkább szépirodalomnak tekinthető és a horvát közelmúlt fájó emlékeit idézi:

RELIEF

31000 Osijek (Eszék) Lorenza Jägera 9. – a Bölcsészkar épülete.

Külső falain golyónyomok. A tető már új. Belépünk a főkapun, balra hat relief. Hat diák arca. Az egyetem hallgatói.

A háború fejeztette be velük tanulmányaikat – és az életüket is.

Két lány és négy fiú.

Együtt alig több mint százévesek.

Karácsony. Hat mécses a domborművek alatt.

Húsvét. Hat kis szív ráakasztva a domborművekre.

Van egy hátsó bejárat is a parkoló felől.

Nincs mindig nyitva.

Ha nyitva van, jobb ott bemenni. Ha bementünk, ki is kell jönni.

Mi kijövünk.

Ők maradnak.

Ők örökké hallgatók maradnak.

Ez a személyes hangvétel, a saját tapasztalat végig jelen van a kötetben – hol csak a háttérben, hol nyíltan megmutatkozva. A szubjektivitás olykor erőssé, a tudományosságtól távoli teszi a szövegeket, olykor viszont éppen ez a hangvétel tud az olvasónak többet mondani, mint pusztán az adatok és tények, és éppen e miatt a többlet miatt ajánlom a hungarológiával foglalkozók figyelmébe Juhász György kötetét.